CONSIDERAŢII PRIVIND ACTIVITATEA ORGANIZAŢIILOR SIONISTE DIN ROMÂNIA ÎN TIMPUL CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Florin Stan

Problematica situaţiei evreilor din România în perioada celei de-a doua conflagraţii mondiale impune o responsabilitate aparte pe care cercetătorul perioadei trebuie să o manifeste pentru o întreagă colectivitate ameninţată în acei ani de acţiuni politice agresiv-antisemite. *„Soluţia finală" (die Endlösung)*, concepută de nazişti pentru exterminarea evreimii din Europa, nu a fost aplicată *ad litteram* în România aliată Axei. În acest cadru, împărtăşim punctul de vedere exprimat de unii istorici după care tendinţa judecării oricărei politici antisemite prin comparaţie cu *„soluţia finală"* nazistă reprezintă un mod greşit de abordare, trebuind să fie luate în calcul *„obiectivele din fiecare stadiu al politicilor antievreieşti, în context naţional şi internaţional"*[1]. Toate acestea în relaţie cu manifestările opţiunilor politice ale evreilor, care, fiind obligaţi la o politică a supravieţuirii[2], au subsumat, în general, majoritatea acţiunilor permise de acel timp intereselor distincte ale diverselor grupări sau tendinţe, care se erijau în reprezentantele intereselor generale ale obştii.

În privinţa sionismului, opţiune politică ce promova emigrarea şi întemeierea unui stat evreiesc, în România acelor ani au existat mai multe mişcări care au activat cu intensitate şi în clandestinitate[3], unele având însă acordul tacit al autorităţilor[4].

---

[1] Dalia Ofer, *Emigraţia şi imigraţia. Situaţia schimbătoare a evreilor români*, în *Exterminarea evreilor români şi ucraineni în perioada antonesciană* (editor Randolph L. Braham), Editura Hasefer, Bucureşti, 2002, p. 46.

[2] Florin Stan, *Consideraţii asupra opţiunilor politice ale evreilor din România în timpul celui de-al doilea război mondial*, în vol. *Partide politice şi minorităţi naţionale din România în secolul XX*, Editura Universităţii *„Lucian Blaga"*, Sibiu, 2006, p. 190.

[3] Lucian Nastasă (coordonator) Andreea Andreescu, Andrea Varga, *Minorităţi etnoculturale. Mărturii documentare. Evreii din România (1945-1965)*, Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj, 2003, p. 35. Activitatea organizaţiilor sioniste din România a fost interzisă la 7 august 1942. Adresa secretarului general al Centralei Evreilor din România către Organizaţia Sionistă din România nr. 9532 din 7 august 1942 în care se preciza că Organizaţia Sionistă din România a fost dizolvată *„în conformitate cu dispoziţiunile primite de la Dl. Împuternicit al Guvernului"*, în volumul *Suferinţă... Rezistenţă... Eroism... Culegere de documente din istoria evreilor din România*, ediţie Teodor Wexler, Fundaţia *„Dr. W. Filderman"*, f.l., f. a., p. 14-15.

[4] Pentru activitatea sioniştilor români, pe larg în Teodor Wexler, Mihaela Popov, *Anchete şi procese uitate. 1945-1960. Documente.* Vol I-II, Fundaţia *„Dr. W. Filderman"*, f. l., f. a.; *Sionişti sub anchetă. A. L. Zissu, declaraţii, confruntări, interogatorii. 10 mai 1951-1 martie 1952*, Edart-FFP, Bucureşti, 1993; Itzhak Artzi, *Biografia unui sionist*, Editura Hasefer, Bucureşti, 1999; Efraim Ofir, *The Zionist Movement in Romania during the Second World War (1938-1944)*, Jerusalem, 1984.

www.mcdr.ro / www.cimec.ro

Mişu Benvenisti, unul dintre liderii sioniştilor români[5], a arătat după război, în cadrul unor anchete desfăşurate de către organele Securităţii, că după venirea la putere a guvernului Ion Antonescu, organizaţiile sioniste existau legal, având ca preşedinte al Comitetului Executiv pe avocatul Leon Mizrachi, emigrat în Palestina în anul 1941, după care el însuşi a devenit preşedinte al acestui important organism evreiesc. Poziţia grupărilor sioniste faţă de regimul antonescian a fost aceea de negare a lui, urmărind însă obţinerea dreptului la emigrare şi la pregătirea tehnică a tinerilor în vederea emigrării.

Prin adresa nr. 2.336 din 7 august 1941, Mişu Benvenisti s-a adresat autorităţilor în calitatea sa de preşedinte al Biroului Central al Organizaţiei Sioniste din România, solicitând scutirea de la rechiziţia de lucru a conducătorilor subcentrului sionist regional Timişoara: Reiter Carol, Auschner Victor, dr. Naschitz Stefan, Weiss Ludovic, Klein Armand, Auschner Ernest şi Weiser Sebastian, invocând adresa nr. 30.256 din 27 mai 1941 primită din partea Ministerului de Interne, Direcţiunea Generală a Poliţiei care aprecia rezultatele însemnate obţinute *„de către Organizaţia noastră pe tărâmul emigrării evreeşti"*. Se sublinia că îndeplinirea activităţii sioniste, de o *„deosebită răspundere şi importanţă pentru interesele superioare de Stat, necesită o muncă asiduă şi de la zi la zi de organizare, de pregătire cât şi de îndrumare"*. Astfel, *„dacă conducătorii subcentrului nostru din Timişoara ar fi împiedicaţi prin chemarea la lucru de la această activitate, rezultatul ar fi imediata paralizare totală a activităţii noastre în întreaga Transilvanie"*[6].

În privinţa relaţiilor dintre Organizaţia Sionistă şi Centrala Evreilor, aceasta s-a limitat la o activitate culturală şi de asistenţă[7]. În legătură cu atitudinea Organizaţiei Sioniste faţă de războiul antisovietic, M. Benvenisti a subliniat: *„În*

[5] Mişu Benvenisti, n. în 1902, avocat. În anul 1936 a devenit vicepreşedinte al Partidului Evreiesc, iar în martie 1941 preşedinte al Executivei Sioniste, funcţie pe care a deţinut-o până în anul 1943, Teodor Wexler, Mihaela Popov, *Op. cit.*. Vol. I, p. 229 şi urm. După propria susţinere, activitatea sa în cadrul Executivei Sioniste în timpul războiului *„a constat din ajutorarea deportaţilor din Transnistria"*, M. Benvenisti şi W. Fischer dând instrucţiuni *haluţimilor* (pionierilor, lb. ebr.) care plecau ilegal peste Nistru pentru a duce ajutoare şi a încerca să salveze oameni acolo unde se putea, *Ibidem*, p. 265. Alături de Benvenisti şi Fischer, în cadrul Comitetului Executiv sionist au activat dr. Cornel Iancu, M. Blumenthal, ing. Anghel Dascălu, I. Laiwandman, M. Geiger, Jean Cohen, Frohel, dr. Enzer. *Ibidem*, p. 336. Componenţa acestui organism sub următorul său conducător, A. L. Zissu, a fost următoarea: Jean Cohen, Iancu Leiba, Leon Itzkar, David Faibiş, I. Laiwandman, Ebercohn, *Ibidem*, p. 337.

[6] Centrul de Studii şi Păstrare a Arhivelor Militare Istorice „General Radu Rosetti" Piteşti (în continuare, A. M. R.), *Fond Marele Stat Major. Secţia I Organizare mobilizare (5416)*, dosar nr. 2.405/1941-1942, f. 372. În adresa nr. 30.256 din 27 mai 1941 transmisă de Direcţiunea Generală a Poliţiei către Organizaţia Sionistă din România se aducea la cunoştinţă că ministrul subsecretar de Stat al Afacerilor Interne a aprobat cu ordinul nr. 2.425 din 17 mai 1941 cererile organizaţiei referitoare la pregătirea şi ajutorarea emigrării evreilor din România, singura restricţie fiind cea care privea cursurile practice, *„îngăduite pe terenurile urbane proprii pentru agricultură"*, cu obligaţia *„de a nu lua locul breslelor româneşti"*. Erau încuviinţate fără restricţii cursurile teoretice, reuniunile, şedinţele, conferinţele propagandistice şi strângerea de fonduri prin organizaţiile sioniste *Keren Hayessod* şi *Keren Kayemeth*, cf. *Ibidem*, f. 373.

[7] Teodor Wexler, Mihaela Popov, *Op. cit.*. Vol. I, p. 245.

www.mcdr.ro / www.cimec.ro

mod public, ostentativ, nu s-a putut lua nici o atitudine. Prin propaganda personală, prin acţiunile de salvare şi de ajutorare a oamenilor deportaţi şi persecutaţi, prin susţinerea unor acţiuni clandestine a elementelor de stânga, s-a lucrat în mod efectiv şi concret contra acestui război, fiind pentru sionişti cert că singura scăpare pentru ea poate veni numai în momentul învingerii armatei roşii şi distrugerii naziştilor"[8].

Într-un referat al Direcţiei Generale a Poliţiei întocmit în anul 1940 şi transmis Ministerului de Interne, erau identificate o **mişcare sionistă cu caracter de stânga**, sub denumirea de *„Organizaţia sionistă din România"* (cu sediul în B-dul Domniţei nr. 50, Bucureşti), condusă de dr. Niemirover şi dr. Singer, *„evrei cu sentimente antiromâneşti"*[9] şi o **mişcare sionistă cu caracter de dreapta**, care promova inclusiv anticomunismul, sub denumirea de *„Noua organizaţie sionistă"* (cu sediul în Str. Cernica nr. 2, Bucureşti), aflată sub conducerea lui E. Kanner[10]. Aceasta din urmă, după cum se arăta în referatul întocmit în cadrul Direcţiei centrale a Poliţiei, avea la îndemână, pentru îndeplinirea acţiunii sale *„în vederea zisei reclădiri a Palestinei"*, următoarele asociaţii, aflate sub directa sa îndrumare şi au absolut toate ca obiect *„pregătirea elementelor pentru emigrarea în viitorul stat iudeu"*: *Uniunea Sionistă Statul Judeu*, *Organizaţia Brith Hakanaim-Barak*, *Partidul Poale Zeire Zion*, *Tineretul sionist socialist din Partidul Poale Zeire Zion*, *Societatea Muncitorilor evrei Poale Zion*, *Asociaţia Haoved*, *Organizaţia Haşomer Haţair*, *Asociaţia Iedidei Haicar*, *Asociaţia Bnei Avodah*, *Societatea Brochovia*, *Societatea Gordonia*, *Societatea dr. Herzl* din Tecuci, *Organizaţia Buşelia* din Chişinău, *Organizaţia Toynbee Hall* din Iaşi, *Societatea Tarbuth*[11], *Asociaţia feministă W.I.Z.O.**, *Organizaţia Mizrachi*, *Organizaţia Aviva Barisia*, *Organizaţia Bove*, *Organizaţia Hanuar Hazioni*, *Societatea Ort*, *Oficiul Palestinian*, *Banca Evreiască de Emigrare*, *Societatea Hias Emigdirect*, *Societatea Hias Hicem*, *Cercul Cultural Evreiesc* (fosta *Federaţie Culturală Evreiască*, dizolvată în anul 1934 *„pentru acţiune comunistă"*)[12]. *„Toate aceste organizaţii* - subliniau autorii referatului - *se bucură de o largă autonomie, fără nici un control efectiv sau*

[8] *Ibidem*, p. 246.

[9] Arhiva C. N. S. A. S. Bucureşti, *Fond D*, dosar nr. 155/1945, f. 338.

[10] *Ibidem*. Într-un alt document, se arăta că *Noua organizaţie sionistă* a fost înfiinţată în Bucureşti în anul 1935 şi a reuşit să organizeze secţiuni în circa 50 de localităţi din ţară. După susţinătorii acestei organizaţii, cel mai mare pericol pentru poporul evreesc era reprezentat de comunism, *Ibidem*, f. 343.

[11] *Ibidem*, f. 339.

* *Women International Zionist Organization.* O scurtă sinteză a istoriei acestei asociaţii, în articolul Evei Galambos, *85 de ani de la primul Congres International al Organizaţiei Sioniste de Femei*, în *Realitatea Evreiască. Publicaţie a Federaţiei Comunităţilor Evreieşti din România*, anul L, nr. 247 (1047), 20 februarie - 8 martie 2006, *Ediţie specială*, p. II.

[12] *Ibidem*, f. 340. Referenţii se pare că nu erau foarte bine informaţi cu privire la filiaţia tuturor organizaţiilor. Deşi considerate de dreapta, depinzînd de mişcarea sionistă de dreapta, care promova anticomunismul, unele societăţi au fost dovedite ca fiind ataşate ideologiei comuniste, un exemplu în acest sens fiind *Partidul Poale Zeire Zion.*

www.mcdr.ro / www.cimec.ro

stânjenire, nici chiar azi când este stare de asediu, din partea autorităţilor"[13]. După un alt referat al Direcţiei Generale a Poliţiei, *„Noua organizaţie sionistă"* avea următoarele postulate: *„credinţa faţă de vechile tradiţii evreeşti, atitudinea patriotică faţă de ţara ai cărei cetăţeni sunt şi participarea disciplinată la toate manifestaţiile naţionale şi cetăţeneşti"*[14]. Conform documentului, această organizaţie avea drept anexă o organizaţie de tineret, *„Brith Trumpeldor*[15], *zisă şi Bethar, împărţită în patru secţiuni regionale"*, fiind organizată paramilitar, instruirea tinerilor evrei asemănându-se foarte mult cu cea promovată în armata română[16]. Scopul mărturisit al *Bethar*-ului era *„crearea unor batalioane defensive, atât în Palestina cât şi în celelalte state"*[17]. Tocmai din această cauză *„întreaga mişcare sionistă de dreapta sau de stânga nu mai poate fi tolerată decât sub supravegherea permanentă a autorităţilor şi după norme stabilite în prealabil în aşa fel ca întreaga activitate să nu fie desfăşurată decât în vederea emigrării evreilor în Palestina"*[18].

Într-un raport al S. S. I. din 24 mai 1940 se arăta că noua organizaţie sionistă din România a devenit centru al propagandei anglofobe dorind să creeze în rândurile evreilor din România un curent ostil Marii Britanii, atitudinea explicându-se prin nemulţumirea faţă de modul în care Marea Britanie îşi exercita mandatul în Palestina. Se urmărea înfrângerea *„spiritului imperialist britanic"* pentru a se putea realiza un cămin naţional evreiesc în Palestina. Tineretul din organizaţia *Bethar* era educat să socotească politica britanică din Palestina ca tot atât de duşmănoasă pentru interesele evreieşti ca şi politica antisemită a Germaniei[19]. Între organizaţiile sioniste şi serviciile secrete britanice a existat însă o colaborare activă în timpul războiului.

Într-un alt referat, cu referire la *Bethar*, dar cu trimitere la întreaga mişcare sionistă din România, referenţii Poliţiei subliniau următoarele: *„cu toată masca de anticomunism a acestor evrei betharişti, nu ne sfiim să spunem că tot evrei rămân şi că deci înfiinţarea organizaţiei Brith Trumpeldor în statul nostru nu poate fi decât dăunătoare şi periculoasă siguranţei statului. Noroc că evreii nu prea se înţeleg între ei, căci ar însemna batalioane de evrei înarmaţi în ţara noastră, dacă nu o revoluţie în masă, fie a lor, ofensivă, fie a partidelor de dreapta, în contra lor"*[20].

---

[13] *Ibidem.*

[14] *Ibidem*, f. 343.

[15] După numele eroului Josef Trumpeldor, ucis în Palestina în anul 1920 în timpul unor înfruntări cu arabii, cf. *Ibidem*, f. 346. Despre J. Trumpeldor, în *Aşa s-a născut Israelul*, antologie de Michael Bar-Zohar, Editura Hasefer, Bucureşti, f. a., p. 13-21. Uniunea Mondială a Tineretului Sionist *„Brith Trumpeldor Bethar"* a fost creată în anul 1923, la Riga, în cadrul organizaţiei sioniste fiind organizaţia de tineret a Uniunii Sioniştilor Revizionişti. Scopul principal al organizaţiei era educarea şi pregătirea tineretului evreu în vederea reclădirii Palestinei.

[16] Arhiva C. N. S. A. S., *Fond D*, dosar nr. 155/1945, f. 344. Se preciza că organizaţia *„are secţiuni în toată ţara şi chiar în comunele rurale, în special din Basarabia"*, cf. *Ibidem*, f. 349.

[17] *Ibidem*, f. 344.

[18] *Ibidem*, f. 345.

[19] Arhiva M. A. E., *Fond 71 România*, dosar nr. 365, f. 202, *Nota informativă* din 24 mai 1940.

[20] Arhiva C. N. S. A. S., *Fond D*, dosar nr. 155/1945, f. 348. La 14 mai 1943, Inspectoratul Regional de Poliţie din Chişinău a transmis în teritoriu adresa nr. 5.955 în care arăta că *„Suntem*

www.mcdr.ro / www.cimec.ro

Într-adevăr, la nivel general, între adepţii sionismului din România nu a existat o unitate de acţiune. Menţionăm aici doar faptul că tinerii din mişcarea *Haşomer Haţair* (*Tânărul păzitor*) erau consideraţi *„opoziţionişti şi nedisciplinaţi"* de către conducerea oficială sionistă[21].

Precizăm că, în anul 1942, un grup de elevi evrei de la Liceul *„Cultura B"* din Bucureşti a fost arestat, judecat şi condamnat pentru activitate sionistă. Peste timp, dr. Alexandru Elias, martor al evenimentelor, şi-a amintit: *„Activitatea noastră se rezuma la discuţii despre plecarea în Palestina, persecuţiile rasiale şi necesitatea autoapărării în condiţiile amplificării acţiunilor anti-semite. Ce-i drept, organizaţiile sioniste erau interzise, dar întâlnirile noastre erau absolut inofensive. În contextul dat, organizaţia sionistă promova principiul <<nu facem nimic aici, nu ne încadrăm în lupta de aici, noi ne pregătim pentru Alia (emigrare)>>. Cel puţin aşa ne spuneau mai marii noştri. Discuţiile aveau un caracter pueril, neorganizat, fără perspective concrete"*[22]. Unii dintre partizanii sionismului acţionau însă şi în calitate de membrii ai mişcării comuniste, aflată, de asemenea, în ilegalitate. Astfel, Leon Zalman, membru al Uniunii Tineretului Comunist, intrase în *Haşomer Haţair* şi, împreună cu Cornel Elias şi Iancu Moscovici, aderenţi, de asemenea, ai mişcării comuniste, *„au fost arestaţi în timp ce împărţeau bancnote ştampilate cu lozinci antifasciste. Această acţiune* - mărturiseşte dr. Alexandru Elias - *nu avea nici o legătură cu organizaţia sionistă; era o iniţiativă utecistă de care noi nu aveam cunoştinţă"*[23]. În urma arestării şi judecării întregului grup de tineri sionişti (19 elevi), în cadrul unui proces la Curtea Marţială din Bucureşti, în aprilie 1942, L. Zalman, C. Elias şi I. Moscovici, au fost condamnaţi la moarte[24], ceilalţi fiind închişi şi eliberaţi ulterior, după momentul 23 august 1944[25].

---

informaţi că un număr mare de fotografii, reprezentând pe V. Jabotinsky, fost preşedinte al Nouei Organizaţii Sioniste Mondiale şi al organizaţiei de tineret <<Bethar>> sunt expediate prin poştă la diferiţi evrei din provincie, în scop de propagandă, de către organizaţia de tineret <<Bethar-Brith Trumpeldor>> din Bucureşti, Str. Traian nr. 94, permisă să activeze pentru rezolvarea problemei emigrării de evrei din România". Arhivele Naţionale ale Republicii Moldova. Chişinău, *Fond 694, inv. 3,* dosar nr. 274, vol 1/1943, *Mişcarea evreiască,* f. 136. Poliţia din Bălţi a adus la cunoştinţă ierarhic că în zona sa de responsabilitate nu au fost sesizate cazuri de evrei care să fi primit astfel de fotografii, *Ibidem,* f. 137.

[21] Vezi Carol Buium Beniamini, *Un sionist în vremea lui Antonescu şi după aceea,* Editura Hasefer, Bucureşti, 1999, p. 17 şi urm. Dr. Ephraim Ofir, *Mişcările sioniste de tineret în România în timpul Holocaustului. Note de curs, Yad Vashem,* Ierusalim, mai 2000. Ni se pare sugestiv şi articolul *Ne trebuiesc unanimităţi evreieşti!* semnat de S. Gregore în revista sionistă *Hasmonaea. Publicaţie lunară de literatură şi documentare judaice,* anul XXI, nr. 8-9, 1940, p. 26, unde autorul subliniază următoarele: *„Noi ne găsim pe o corabie care a făcut naufragiu şi în loc să ne căutăm cu toţii mijloacele cele mai apropiate de a ne salva pe noi şi încărcătura de cultură şi civilizaţie, care naufragiază odată cu noi, ne apucăm, în pofida valurilor cari se ridică ameninţătoare, ca tot atâtea guri gata să ne înghită, să ne certăm pentru titlul de comandant al naufragiului".*

[22] Dr. Alexandru Elias, *Un grup de liceeni evrei la Curtea Marţială.* Relatare consemnată de Lya Benjamin, în *Buletinul Centrului, Muzeului şi Arhivei Istorice a Evreilor din România.* Vol. II, Bucureşti, 1998, p. 47.

[23] *Ibidem.*

[24] *Ibidem.* Vezi şi *Tineri evrei, eroi ai rezistenţei române,* în *Revista Cultului Mozaic,* nr. 472, 1 decembrie 1980.

[25] Dr. Alexandru Elias, *Loc. cit.,* p. 49.

www.mcdr.ro / www.cimec.ro

Dovadă că activismul sionist, în afara apropierii de extrema stângă, avea acordul autorităţilor[26] este şi faptul că, la 9 iunie 1944, în şedinţa Consiliului de Miniştri, analizându-se problema emigrării evreilor, s-a stabilit felul în care urma să se facă. Pentru aceasta s-a înfiinţat *„un Oficiu de Emigraţiune, compus din reprezentanţii organizaţiilor evreieşti cu legături internaţionale, care să lucreze cu Centrala Evreilor şi cu comisarul pentru chestiunile evreieşti şi Ministerul de Interne, stabilind listele şi amănuntele fiecărui transport"*[27]. Acest Oficiu de Emigrare a fost condus de A. L. Zissu, unul dintre cei mai influenţi lideri ai sioniştilor români[28], care avea să constate, în legătură cu flexibilitatea guvernului manifestată spre sfârşitul războiului: *„Nu Ion Antonescu s-a schimbat, ci situaţia politică mondială"*[29].

De remarcat, în context, colaborarea serviciilor britanice de informaţii, MI (*Military Inteligence*) - 6 şi SOE (*Special Operation Executive*)[30], cu diferite organizaţii sioniste pentru desfăşurarea unor misiuni specifice în România.

---

[26] De apreciat aici poziţia lui Mihai Antonescu la întrevederea din 15 februarie 1944 cu von Killinger la Preşedinţia Consiliului de Miniştri, care, la insistenţa diplomatului german care a rugat *„pe D-l Mareşal Antonescu să ţină cont că plecarea evreilor români în Palestina ar indispune mult pe arabi care sunt prietenii germanilor, sugerând că să se adopte de către Guvernul român o atitudine asemănătoare cu cea germană"*, a arătat că guvernul român este favorabil emigrării evreilor, afirmând categoric *că Guvernul român şi românii nu pot omorî pe evrei"*, cf. Arhiva Centrului pentru Studiul Istoriei Evreilor din România. Bucureşti, *Fond III*, dosar nr. 1050B/1944, f. 9, subliniind în continuare că dacă germanii ţin atât de mult *„să menajeze pe arabi, unde evreii ar dori să plece şi se gândeşte la sensibilitatea arabă (...) ar face bine să se gândească şi la sensibilitatea românească"*, cf. *Ibidem*, f. 10. Nota convorbirii şi la A. M. A. E., *Fond Germania*. Vol. 94, f. 47-50.

[27] *Emigrarea populaţiei evreieşti din România în anii 1940-1944. Culegere de documente din Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al României,* volum îngrijit de dr. Ion Calafeteanu (responsabil), Nicolae Dinu şi Teodor Gheorghe, Silex - Casă de Editură, Presă şi Impresariat S.R.L., Bucureşti, 1993, p. 173.

[28] *Ibidem,* p. 178. Avram Leiba Zissu, n. în 1888 la Piatra Neamţ este considerat *„simbolul tradiţional al mişcării sioniste din România"*, Teodor Wexler, Mihaela Popov, *Op. cit.*. Vol. I, p. 89. După recunoaşterea dr. W. Filderman, *„singurul mandatar al Jewish Agency în România"*, *Ibidem,* p. 167. Scriitor, ziarist, proprietar şi editor al ziarului *Mântuirea*, industriaş, proprietar al fabricilor de ulei Omega din Bucureşti şi al Fabricii de zahăr din Ripiceni, administrator şi consilier financiar în cadrul Companiei Române de Petrol, Zissu a fost preşedinte de onoare al Partidului Evreiesc din România în perioada interbelică. Din 1941, preşedinte al Oficiului de Emigrare Palestinian, iar din 1944, preşedinte al Executivei Sioniste din România şi al Agenţiei Evreieşti, secţiunea România. S-a aflat în stare de adversitate cu alţi lideri ai evreilor români care susţineau sionismul - precum M. Benvenisti - şi cu unii reprezentanţi ai unor organizaţii evreieşti din afara ţării. În anul 1946 a declarat în faţa lui W. Filderman, care îi mărturisise planul trecerii peste frontieră cu ajutorul JOINT-ului, următoarele: *„Nu primesc sarcini de la Joint, pe care de ani de zile îl combat cu vehemenţă, pentru că a transformat poporul evreu într-o tabără de milogi"*, *Ibidem,* p. 122.

[29] Moshe Carmilly-Weinberger, *Istoria evreilor din Transilvania (1623-1644)*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1994, p. 176.

[30] Av. Itzhak Artzi, *Acţiunea paraşutiştilor evrei palestiniei în România (1943-1944)*, în volumul *Jaloane pentru o viitoare istorie,* Centrul de Studiul Istoriei Evreilor din România, Bucureşti, 1999, p. 34.

www.mcdr.ro / www.cimec.ro

Interesul sioniştilor era de a permite unui număr cât mai mare de evrei să ajungă în *Eretz Israel*, în timp ce britanicii doreau să-i atragă pe aceştia în lupta împotriva Germaniei naziste.

După ce în vara lui 1943 ministrul britanic al coloniilor, lordul Cranborne, a dat dispoziţii ambasadorului britanic în Turcia, să elibereze vize evreilor deja ajunşi în această ţară, organizaţia *Mossad Le Aliya Bet* care se ocupa cu emigraţia clandestină a trimis o echipă la Istanbul, formată din agenţii Iehud Avriel, Levi Schwartz, Moshe Bar-Gilad şi Teddy Kollek. Aceştia trebuiau să organizeze emigraţia în Palestina a unor evrei veniţi din Polonia, România şi Ungaria şi erau instructori pentru agenţii evrei paraşutaţi în România[31]. Agenţii *Mossad* au stabilit contacte cu serviciile secrete britanice din Istanbul, care s-au declarat dispuse să instruiască un număr de agenţi în domeniul activităţii de spionaj şi al lansărilor cu paraşuta. Misiunile acestor agenţi evrei erau de a organiza emigrarea evreilor din ţările mai sus menţionate şi de a le asigura transportul cu vasele pe Marea Neagră[32]. De asemenea, ei trebuiau să organizeze evadarea unor aviatori aliaţi doborâţi pe teritoriul României şi făcuţi prizonieri[33]. Pentru organizarea evadării prizonierilor aliaţi a fost creată o unitate specială condusă de ofiţerul britanic Tony Simmons - *Interservice Liaison Special Department*[34]. Din cei circa 50 de evrei recrutaţi pentru cursul de pregătire, două treimi erau originari din România. Aceştia cunoşteau limba română şi aveau legături cu organizaţiile sioniste din ţară. În noaptea de 1 octombrie 1943 au fost paraşutaţi, lângă Lipova, Leova Iuke Gurkovski (alias Iosef Hanani) şi Arie Leiba Fischman (Ghideon Jacobsohn). Au fost însă rapid arestaţi şi internaţi în lagărul de la Timişul de Jos, unde au reuşit să stabilească contacte cu mişcarea sionistă clandestină. O altă pereche, formată din Ricu Lufi Lupescu şi Ithak Măcărescu (alias Joseph Marcu), a fost paraşutată la 25 mai 1944 lângă Craiova, unde a fost capturată. Despre Ricu Lupescu se ştie că era originar din Ploieşti şi în 1937 a emigrat în Israel unde a activat în mişcarea sionistă. În 1944 avea gradul de locotenent în armata britanică activitatea lui fiind dirijată de rezidenţa *Intelligence Service* din Istanbul[35]. În iunie 1944 au mai fost

---

[31] A. M. A. E., *Fond 71 România*, dosar nr. 365, f. 202, Nota informativă din 24 mai 1940.

[32] Şlomo Leibovici-Laiş, *1944. În misiune pentru libertate. Paraşutişti evrei în România*, în *Magazin Istoric*, nr. 10/1997, p. 52.

[33] Pentru detalii suplimentare de context, a se vedea şi problema prizonierilor de pe teritoriul României în contextul relaţiilor diplomatice România - Vatican, la Adela Herban, *Prizonierii de pe teritoriul României - o permanenţă în relaţiile diplomatice România - Vatican (1939-1944)*, în *Sargetia*, XXXIV, 2006, p. 425-438.

[34] Av. Itzhak Artzi, *Acţiunea paraşutiştilor...*, p. 34-35.

[35] Despre colaborarea unor evrei români cu spionajul britanic la Istanbul, la Prof. Univ. dr. Gh. Buzatu, locotenent-colonel Eftimie Ardeleanu, *Spionaj & delicatese. Afacerea „Taxim"*, în *Document. Buletinul Arhivelor Militare Române*, anuş II, nr. 2 (6)/1999, p. 36-41. Este vorba de *„grupul de spionaj pro-aliat Popovici-Georgescu"* descoperit în 1941. Membri acestuia se întâlneau la restaurantul românesc „Taxim" din Istanbul, coproprietarii acestuia fiind, pe lângă Mişu Iorgulescu, evreii Alexandru Stelescu, Victor Minculescu şi Iankel Komorovsky. Evreii colaboratori erau: Mihail Iaroslavici-Bădică, născut la Câmpina în 1905, cu cetăţenie română şi domiciliul în

www.mcdr.ro / www.cimec.ro

paraşutaţi Saike Trohtenberg - Dan, Menu Moscovici (Ithak ben Efraim, născut la Piatra Neamţ în 1914), iar la începutul lui august, Dov Berger Jacques şi Baruch Kaminer Kamin (născut la 15 aprilie 1914 la Cetatea Albă). Aceştia au reuşit să intre în legătură cu mişcarea sionistă şi cu ceilalţi evrei paraşutaţi, luaţi prizonieri, îndeplinindu-şi misiunea. Moscovici Meno, alias avocat Eliezer Nidermayer, poreclit Eliezer paraşutistul a fost instructor al organizaţiei *Haşomer Haţair*. După 23 august a lucrat în *Mossad* împreună cu Ricu Lupescu[36]. Scarlat Iancu a luat legătura conform instrucţiunilor primite de la centrul sionist din Istanbul cu agenţii paraşutaţi Leova Iuke Gurkovski şi Arie Leiba Fischman şi a început organizarea activităţii informative. Astfel, el culegea informaţii cu caracter militar privind efectele bombardamentelor aeriene şi starea de spirit a trupelor române şi germane. Informaţiile erau transmise prin intermediul unor curieri diplomatici ai reprezentanţelor de comerţ sau ai corespondenţilor de presă, la Istanbul, pe adresa lui Vera Pomeraniuc, Sarka Manderblatt - Victoria Sokak. În afară de Scarlat Iancu din această reţea mai făceau parte Abasei Herscu, Moshe Moscovici, Bruno Ianculovici., Polatchek ş. a. După 23 august, Scarlat Iancu a predat lui Dov Berger informaţii generale privind starea de spirit a populaţiei, manifestări de ordin antisemit, nemulţumiri economice, activitatea Comitetului Democrat Evreiesc.

În centrala din Istanbul se mai găseau în acel timp dr. Haim Barlass, Schind, David Siemand, Menahem Sader şi Moshe Averbuch Agami. În 1942 Agami a fost trimis la Teheran ca observator din partea *Intelligence Service*, activând în această misiune timp de aproape doi ani. A venit în România în calitate de observator al ziarului *Jewish Daily Forward* în cadrul misiunii militare britanice. Ulterior a fost numit şi corespondent al ziarului palestinian *Darvar*. În România a îndeplinit şi funcţia de reprezentant al Agenţiei Evreieşti pe lângă organizaţiile sioniste[37]. În timpul şederii sale în România, Agami a organizat acţiuni de organizare a trecerilor ilegale a frontierelor şi de culegere de informaţii în folosul organizaţiilor sioniste şi al britanicilor[38]. Al. I. Zissu, preşedinte al executivei sioniste clandestine şi mandatar al Agenţiei Evreieşti, a colaborat cu *Mossadul* din Istanbul, prin curieri şi paraşutişti. Pentru rolul său în eliberarea prizonierilor britanici, Al. Zissu, a fost decorat de către regele Angliei. Ulterior, a returnat decoraţia în semn de protest faţă de politica britanică în Palestina[39]. De

---

Bucureşti, evreu botezat, *„cunoscut lumii mondene"* din capitală, *Ibidem*, p. 40; Sandu Klammer, *alias* N. Zaharia, *alias* Alexandru Dragu, născut la Iaşi în 1917, cetăţenie română, domiciliat în Bucureşti, informator al Prefecturii Poliţiei capitalei; Adolf Regenstreit, *alias* Andrei Iliescu, născut la Cairo în 1916, cetăţenie necunoscută, domiciliat în Bucureşti, agent informator la Serviciul Poliţiei de Siguranţă din cadrul Prefecturii Poliţiei din capitală; Adela Abramovici, *alias* Didi Armof, născută la Viena în 1907, cetăţenie română, domiciliul în Bucureşti; Andrei Ioan, *alias* Deleanu, fost Arnold Grünberg, născut în 1903 la Constanţa, domiciliul în Bucureşti. Toate persoanele implicate au fost trimise în judecata Curţii Marţiale pentru crimă de înaltă trădare, cf. *Ibidem*.

[36] Arhiva S. R. I., *Fond „D"*, dosar nr. 27. Vol. 4, f. 12.

[37] *Ibidem*, f. 47-48.

[38] *Ibidem*.

[39] *Ibidem*, f. 27.

www.mcdr.ro / www.cimec.ro

asemenea, pentru activitatea din timpul războiului paraşutiştii evrei, printre care Scarlat Iancu şi Abasei Herscu au fost decoraţi de Misiunea militară britanică din România[40].

Concluzionând, putem aprecia că în contextul desfăşurării politicii antisemite promovate de autorităţile vremii, evreii din România au promovat în anii celei de-a doua conflagraţii mondiale, în primul rând la nivelul reprezentanţilor, o politică a supravieţuirii, cea mai importantă opţiune fiind cea care promova sionismul, în diferite variante, prin numeroase instituţii, societăţi, organizaţii şi asociaţii evreieşti.

CONSIDERATIONS CONCERNANT L'ACTIVITÉ DES ORGANISATIONS SIONISTES DE ROUMANIE PENDANT LA DEUXIEME GUERRE MONDIALE

Résumé

En ce qui concerne le sionisme, option politique qui promouvait l'émigration et la constitution d'un état juif, il y avait en Roumanie à cette époque-là plusieurs mouvements qui ont activé avec intensité et en clandestinité, quelques unes parmi elles ayant l'accord tacite des autorités. Après l'arrivée au pouvoir du gouvernement de Ion Antonescu, les organisations sionistes existaient légalement, et l'avocat Leon Mirzachi en était le président du Comité Exécutif. Les groupements sionistes avaient une position de négation du régime d'Antonescu, tout en poursuivant quand même l'obtention du droit d'émigration et à l'instruction technique des jeunes en vue de l'émigration. Deux mouvements sionistes ont été identifiées, l'une d'elles ayant un caractère de gauche, nommée *„L'Organisation Sioniste de Roumanie"* et l'autre de droite, qui promouvait inclusivement l'anticommunisme. Le sionisme s'est aussi manifesté dans des variantes diverses par de nombreuses institutions, sociétés, organisations et associations.

[40] *Ibidem*, f. 48-49.

www.mcdr.ro / www.cimec.ro